

д) відображає специфіку компетенції органів управління.

Крім цього, з погляду змісту правовий акт індивідуальної дії, по-перше, є індивідуально-конкретним владним розпорядженням державного органу, що здійснює функції у сфері державного управління, зверненим до суб'єкта, а по-друге, правовий акт індивідуальної дії є актом підтвердження наявності або відсутності між суб'єктами адміністративного процесу певного правовідношення і, отже, наявності або відсутності у відповідних випадках суб'єктивних прав і обов'язків.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок про необхідність закріплення у ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України дефініції такого змісту: «Правовий акт індивідуальної дії — це правовий акт, прийнятий в ході адміністративного процесу уповноваженим суб'єктом виконавчої влади в межах наданої йому законом компетенції, що виражає його волю, адресований конкретним суб'єктам адміністративного процесу і який тягне виникнення, зміну або припинення персоніфікованого правовідношення».

Література

1. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України: Навч.-метод. посіб. — 2-ге вид., переробл. і допов. — О., 2002.
2. Попов Л. Л. Адміністративное право. — М., 2005.
3. Габричидзе Б. П., Елисеєв Б. П. Российское административное право. — М., 1998.
4. Адміністративне право України: Академічний курс: Підручник: У 2 т. Т. 1. Загальна частина / Редкол.: В. Б. Авер'янов (голова). — К.: Юрид. думка, 2004. — 584 с.
5. Бащурка А. М., Тищенко П. М. Административный процесс: Учеб. для высш. учеб. завед. / МВД Украины. — Х., 2001.
6. Свстигнєєв А. Оскарження актів органів держави та місцевого самоврядування за кодексом адміністративного судочинства України // Юридичний журнал. — 2006. — № 12.
7. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 35-36, 37. — Ст. 446.

УДК 347.626

Ю. Ю. Цал-Цалко

ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ МОМЕНТУ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ

На сьогоднішній день у теорії і практиці сімейного права дуже активно обговорюються питання стосовно змін, які були внесені в чинний Сімейний кодекс України [1; 2]. Ці зміни були розглянуті і коментовані багатьма вченими-юристами, такими як Ю. С. Червоний, І. В. Жилінкова, Є. О. Харитонов, С. Я. Фурса, З. В. Ромовська та ін. Але вважаємо за необхідне ґрунтовніше зупинитися саме на змінах і особливостях, які передбачені ч. 2 ст. 61 Сімейного кодексу України.

По-перше, необхідно сказати про те, що до об'єктів права спільної сумісної власності законодавець відносить:

– загальний об'єкт права спільної сумісної власності — це будь-яке майно подружжя, яке не виключене з цивільного обороту [3];

– особливі об'єкти, які законодавець виокремлює із усього майна подружжя та відносить до нього:

а) заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, одержані одним із подружжя;

б) гроші, інше майно, в тому числі гонорар, виграш, які отримані на підставі договорів та використані в інтересах сім'ї;

в) речі для професійних занять (музичні інструменти, оргтехніка, лікарське обладнання тощо).

Як вже було сказано вище, принципові зміни були внесені саме у ч. 2 ст. 61 СК України, тому вважаємо за необхідне зупинитися на такій умові виникнення режиму спільної сумісної власності, як внесення у сімейний бюджет заробітної плати, пенсії, стипендії, інших доходів. До внесення в дану статтю змін вона передбачала, що заробітна плата, яка є одним з найбільш поширених засобів надходження грошей в сім'ю, пенсія, стипендія, інші доходи, одержані одним із подружжя, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя при внесенні їх саме до сімейного бюджету або на його особистий рахунок у банківську (кредитну) установу. Без заперечень багатьма науковцями сприймалася теза про те, що право одержати нараховану заробітну плату чи пенсію — це право конкретної особи, а не чоловіка чи дружини. Тому, щодо правової належності цих грошових сум, одержаних одним із подружжя, велася дискусія. Законодавець на той час передбачав, що заробітна плата, пенсія, стипендія, дивіденди є власністю того, кому вони виплачені. У старій редакції даної норми передбачалася повага до того з подружжя, кому ці грошові суми дісталися, головним чином, як наслідок його праці, як гарантія його особистої свободи. А вносити чи не вносити ці грошові суми до сімейного бюджету кожен з подружжя мав право вирішувати сам, залежно від його зорієнтованості на зміцнення сімейних відносин. Кожному з подружжя закон надавав право вибору, реалізуючи в цій нормі ідеологію ненасильства, як зазначає З. В. Ромовська. Невнесення заробітної плати чи пенсії до сімейного бюджету (матеріальна основа сім'ї) може бути однією з причин погіршення сімейних відносин, а згодом і причиною пред'явлення вимоги про розірвання шлюбу [4, 138]. Вважаємо дану точку зору некоректною і необ'єктивною, про що буде сказано пізніше.

Отже, згідно зі старою редакцією доходи кожного з подружжя були об'єктом права спільної сумісної власності подружжя з моменту їх внесення до сімейного бюджету, тобто якщо кожен з подружжя виявив свою волю щодо передачі грошей до сімейного бюджету. Якщо цього зроблено не було, то майно вважалось роздільним і належало відповідно тому з подружжя, який його отримав.

Оновлена і чинна редакція ч. 2 ст. 61 СК України не передбачає початковий момент, з якого доходи кожного з подружжя є об'єктами спільної сумісної власності подружжя, тобто заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, одержані одним із подружжя, вважаються спільною власністю незалежно від того,

чи виявив один із подружжя свою волю щодо передачі грошей до сімейного бюджету чи ні [5, 117]. У даній редакції виникнення права спільної сумісної власності подружжя не пов'язується з фактом внесення заробітної плати, пенсії, стипендії до сімейного бюджету, що уявляється правильним.

Саме тут і виникає дискусія з приводу визначення моменту виникнення спільності майна подружжя на доходи. Існують три найбільш поширені точки зору стосовно вирішення даного питання. Так, одні автори появу режиму спільності майна пов'язували з моментом, коли майно було зароблено, тобто коли на нього виникало право у одного з подружжя в період шлюбу, другі — з моментом доставки його в сім'ю, треті — з моментом фактичного одержання заробітної плати чи інших доходів одним з подружжя — працівником.

Саме В. А. Рясенцев дотримувався другої точки зору, яка безпосередньо і була передбачена у старій редакції ч. 2 ст. 61 СК України. Він вважав, що заробіток кожного з подружжя чи інші трудові доходи стають об'єктами права спільної сумісної власності подружжя з моменту доставки їх в сім'ю [6, 9]. Цю точку зору навряд чи можна вважати правильною, тому що, як правильно зазначає Ю. С. Червоний, у цьому випадку для виникнення права спільної сумісної власності подружжя необхідно кожного разу волевиявлення одного з подружжя. Однак для застосування законного правового режиму регулювання відносин подружжя з приводу їх майна не треба кожного разу волевиявлення кожного з подружжя [7, 104].

На практиці взагалі дуже важко визнати саме факт передачі або непередачі заробітної плати до бюджету сім'ї, практично неможливо. Тут необхідно погодитись з думкою І. В. Жилінкової, яка зазначає, що майно, придбане за час шлюбу за рахунок роздільних грошей одного з подружжя, також вважається роздільним. Ще раз підтверджується факт того, що виникнення права спільної сумісної власності на заробітну плату та інші надходження лише після передачі їх до бюджету сім'ї викликало багато питань. Наприклад, під час поділу подружнього майна цілком передбаченою є ситуація, коли один із подружжя стверджуватиме, що певне майно було придбане за рахунок тієї частки його заробітної плати, яку він не вніс до бюджету сім'ї, внаслідок чого воно належить на праві власності йому особисто [8, 18]. На нашу думку, попередня редакція ч. 2 ст. 61 Сімейного кодексу України була неточною і вразливою ще й тому, що ставила в дуже несправедливе й не вигідне становище того з подружжя, який не мав необхідного рівня власних доходів у зв'язку, наприклад, з веденням домашнього господарства, вихованням дітей, доглядом за літніми батьками тощо, тоді як інший з подружжя, як правило, це стосується чоловіків, але можлива й протилежна ситуація, отримує вищу освіту, працює за ненормованим графіком, досягаючи кар'єрного росту і отримуючи в результаті роботи з високою заробітною платою, гідний рівень життя, повагу в суспільстві, тобто він не набував прав щодо заробітної плати іншого з подружжя і цілком залежав від бажання або небажання останнього внести гроші до сімейного бюджету, що взагалі суперечить конституційним правам і обов'язкам людей, які перебувають у шлюбі між собою, тому що у даному випадку чоловіки користу-

ються затишком і комфортом, який створений одним з подружжя, як правило дружинами, то відповідно і дружина, в даній ситуації, в тій самій мірі має право на гроші, інший дохід, зароблений чоловіком, а не чекати поки він вирішить внести його до сімейного бюджету чи ні. Тому дана точка зору взагалі не відповідає правам і законним інтересам подружжя і є неправильною.

Також не дуже правильною здається точка зору стосовно третьої позиції, згідно з якою спільність майна подружжя виникає з моменту фактичного одержання заробітної плати чи інших доходів одним з подружжя — працівником. Згідно з нею доходи поступають у спільну сумісну власність подружжя з того моменту, коли у одного з них (безпосереднього отримувача доходу) виникає правомочність розпоряджатися цим доходом, тобто коли він їх одержує. Ю. С. Червоний вказує, що ті автори, які підтримують цю точку зору, самі собі і суперечать, тому що вони одночасно вважають, що у склад спільного майна подружжя входить не тільки право власності, але й зобов'язальні права. А саме І. В. Жилінкова пише, що є правильним зв'язувати правовий режим майна подружжя з моментом виникнення права особи на отримання авторської винагороди, а не з моменту фактичного одержання указаних сум [9, 51]. Також О. В. Дзера пише, що бувають випадки, коли право на майно виникає в період шлюбу, а одержується подружжям після його припинення і визнання такого майна спільним не суперечить сімейному законодавству, згідно з яким до їх власності переходить майно, яке вони нажили за час шлюбу [10, 324].

Автори, які дотримуються даної точки зору, свою позицію обґрунтовують тим, що право на отримання заробітної плати, авторського гонорару мають лише робітник або автор твору. І у зв'язку з цим вони заперечують положення, згідно з яким спільність майна подружжя виникає з моменту, коли на нього виникло право у одного або обох з подружжя в період шлюбу [11, 144; 12, 126]. Ці автори певно не відрізняють або ототожнюють поняття спільного майна подружжя і спільної сумісної власності подружжя і безпосередньо момент виникнення спільного майна подружжя і момент виникнення права спільної сумісної власності подружжя. Хоча О. В. Дзера говорить про те, що необхідно відрізняти ці поняття, однак у чому різниця він не зазначає, а зазначає лише, що поняття спільного майна подружжя ширше, ніж поняття спільної сумісної власності подружжя.

Проблема термінології має не лише теоретичне, але й практичне, у тому числі нормотворче, значення. Аналізуючи відносини подружжя щодо належного їм майна, треба відрізняти поняття «спільне майно подружжя», яке є ширшим за змістом, ніж поняття «спільна сумісна власність подружжя». Як правильно зазначає О. С. Йоффе, необхідно відрізняти внутрішні майнові відносини між подружжям і їх зовнішній прояв. У літературі немає єдиної точки зору стосовно поняття спільного майна. Але зрозумілим є те, що спільне майно подружжя розглядається як майнова база сімейного союзу і тут треба погодитись з Ю. С. Червоним, який передбачає, що до складу спільного майна подружжя входять речі, гроші, цінні папери, які належать подружжю на праві спільної сумісної власності і які набуті подружжям у період шлюбу, а також

зобов'язальні майнові права, які виникли за час шлюбу і які не пов'язані з особистістю одного з подружжя [13, 193]. Вважається, що саме спільне майно має становити основний масив майна, який забезпечує інтереси членів сім'ї, і це майно вже включає спільну сумісну власність.

Моментом виникнення спільного майна подружжя, як зазначається у літературі, є момент, коли у одного з подружжя виникло право на це майно, за умови, якщо це право виникло за час шлюбу і в результаті праці одного або двох з подружжя, якщо вони вели спільне господарство [14, 227; 15, 111].

Моментом виникнення права спільної сумісної власності подружжя є момент одержання цього майна (заробітної плати, пенсії, стипендії, інших доходів) хоча б одним з подружжя. Тому, якщо у одного з подружжя виникло право на одержання заробітної плати за час шлюбу, а заробітна плата була одержана після припинення шлюбу, ця заробітна плата повинна бути визнана спільним майном подружжя.

Нова редакція ч. 2 ст. 61 СК України не передбачає початковий момент, з якого доходи кожного з подружжя є об'єктами права спільної сумісної власності подружжя, тому саме правильне тлумачення цих двох понять дає нам відповідь, з якого ж саме моменту заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи є об'єктами права спільної сумісної власності, а з якого моменту є об'єктами спільного майна подружжя.

Якщо ми говоримо про об'єкти права спільної сумісної власності подружжя, то безпосередньо з моменту одержання заробітної плати (інших виплат) одним із подружжя і вони вважаються спільною власністю незалежно від того, чи виявив один із подружжя свою волю щодо передачі грошей до сімейного бюджету чи ні. Як вже було сказано вище, у даній редакції виникнення права спільної сумісної власності подружжя не пов'язується з фактом внесення заробітної плати, пенсії, стипендії до сімейного бюджету, що є дуже важливим, і з приводу чого виникало багато проблем і питань.

Якщо ж ми будемо говорити про об'єкт спільного майна подружжя, то моментом, з якого заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи будуть вважатися спільними, є момент, коли у одного з подружжя виникло право на це майно, за умови, якщо це право виникло за час шлюбу і в результаті праці одного або двох з подружжя, якщо вони вели спільне господарство.

Виходячи з усього вищевказаного, вважаємо, що необхідно відрізнити момент виникнення права спільної сумісної власності подружжя і момент виникнення спільного майна подружжя. Зміни, що передбачені ч. 2 ст. 61 Сімейного кодексу України, були необхідні, новий підхід, закріплений у даній нормі, є абсолютно правильним.

Література

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 21–22.
2. Про внесення змін до Сімейного та Цивільного кодексів України: Закон України від 22 грудня 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № 10. — Ст. 87.
3. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17 червня

- 1991 року (з наступними змінами та доповненнями від 22 квітня 1993 року, 15 липня 1994 року і 24 січня 1995 року) // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 35. — Ст. 571.
4. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: Наук.-практ. комент. — К.: Ін Юре, 2003. — 532 с.
  5. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / За ред. Є. О. Харитопова. — 2-ге вид., допов. — Х.: Одиссей, 2008. — 560 с.
  6. Рясенцев В. А. Семейное право. — М.: Юрид. лит., 1971.
  7. Семейный кодекс Украины: Науч.-практ. комент. / С. В. Кивалов, Ю. С. Червоный, Г. С. Волосатый, О. М. Калитенко. — К.: Всеукр. асоц. издателей «Правова спіість», 2008. — 456 с.
  8. Жилипкова І. В. Науковий аналіз новел сімейного законодавства // Мала енциклопедія потаріуса. — 2007. — № 1 (31), лютий. — С. 18.
  9. Жилипкова І. В. Право собетвеспости супругов. — Х., 1997. — 236 с.
  10. Дзера О. В. Право власності в Україні. — К.: Юрінком Інтер, 2000.
  11. Аптокольская М. В. Семейное право. — М.: Юристь, 1999.
  12. Сімейне право України / За ред. В. С. Гопалчука. — К.: Істина, 2002.
  13. Семейное право Украины: Учебник / Под ред. Ю. С. Червоного. — Х.: Одиссей, 2004. — 325 с.
  14. Иоффе О. С. Советское гражданское право. Ч. 3. — Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1965.
  15. Червоный Ю. С. Охрана имущественных прав супругов // Проблемы правоведения. — К., 1968. — Вып. 9. — С. 111–112.